

Περιπλάνηση στα μονοπάτια του χθες... για ένα καλύτερο αύριο (8822)

Με λένε Θανάση και μια συζήτηση στην τάξη για τη χρησιμότητα των μαθημάτων και τη συμβολή των κλάδων γνώσης στην καθημερινότητά μας, καθώς και η αμφισβήτηση του μαθήματος της Φιλοσοφίας από κάποιους συμμαθητές μου, στάθηκε η αφορμή να προβληματιστώ γι' αυτό και, τελικά, να το υπερασπιστώ με σθένος.

Είναι δύσκολο μάθημα οι «Αρχές Φιλοσοφίας». Θεωρίες, πολλές φορές δυσνόητες, ερωτήματα που μοιάζουν παράξενα, που προκαλούν απορία, σύγχυση, δυσφορία. Φιλόσοφοι σχολαστικοί που φτάνουν στα άκρα, που φάσκουν και αντιφάσκουν, που ανασκευάζουν τις απόψεις όχι μόνο των αντιπάλων τους αλλά και τις δικές τους. Κατανώ, λοιπόν, όλους εκείνους που θεωρούν την ενασχόληση με τα φιλοσοφικά προβλήματα «χάσιμο χρόνου», όμως δύσκολα τους δικαιολογώ. Μάλλον δεν έχουν σκεφτεί την προσφορά της φιλοσοφικής δραστηριότητας στην ατομική αλλά και την κοινωνική πρόοδο. Οι πνευματικές αναζητήσεις, η προσπάθεια βελτίωσης της ζωής μας με τη συνεχή έρευνα, η ένταξη της διανοητικής πνευματικής άσκησης σε κάθε ασχολία μας, συμβάλλουν καθοριστικά στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς μας, μας θωρακίζουν, μας βοηθούν να βλέπουμε τα πράγματα στη λογική τους διάσταση, απαλλαγμένοι από στερεότυπα και προκαταλήψεις.

Πώς μπορώ να διαφωνήσω με τη θέση του Καρλ Πόπερ — Θεμελιωτή του κριτικού ορθολογισμού κατά τον 20ο αιώνα — ότι «τα γνήσια φιλοσοφικά ερωτήματα είναι πάντοτε ριζωμένα μέσα σε επείγοντα προβλήματα εκτός φιλοσοφίας και πεθαίνουν, αν οι ρίζες τους μαραθούν»;

Συνειρμικά, οδηγούμαι στη γέννηση της φιλοσοφικής σκέψης στην Αρχαία Ελλάδα. Κατά τη διάρκεια του 7ου π.Χ. αιώνα τέθηκαν για πρώτη φορά μεταφυσικά ή οντολογικά ερωτήματα για την υφή και την οργάνωση του κόσμου από τους προσωκρατικούς φιλοσόφους. Ο Θαλής, ο Αναξίμανδρος, ο Αναξίμενης, ο Δημόκριτος, ο Ηράκλειτος έθεσαν τις βάσεις για την ανάδειξη της ρώμης του ανθρώπινου μυαλού. Το θαύμα της σκέψης, όμως, φανέρωσε όλο του το μεγαλείο με το Σωκράτη και την ηθική στροφή της φιλοσοφίας κατά τον 5ο αιώνα π.Χ..

Πώς πρέπει, λοιπόν, να ζει κάποιος; « Όπως ο δρόμος της αρετής, έτσι και ο δρόμος της ευτυχίας δεν είναι εκείνος της επιφανειακής ικανοποίησης, αλλά της γνώσης του εαυτού μας» αναφέρει ο Πλάτωνας στο «Συμπόσιο», μεταφέροντας τα λόγια του σοφού δασκάλου του. Ενός δασκάλου, που, ντυμένος μόνο με ένα λεπτό χιτώνα — τόσο το καλοκαίρι, όσο και το χειμώνα — περπατούσε ξυπόλυτος, μαθημένος στη ζωή στην ύπαιθρο, αδιάφορος στη ζέστη και το κρύο. Περιπλανιόταν στους δρόμους και στην αγορά, σύχναζε στο γυμναστήριο και συναναστρεφόταν νέους και γέρους, περιγράφοντας ο ίδιος τον εαυτό του ως «εκμαιευτή μυαλών». Ποτέ δε δίδαξε για να κερδίσει χρήματα, έζησε μέσα στη φτώχεια, ήταν όμως παράδειγμα ενθουσιασμού,

χαράς για τη ζωή και έντονης κριτικής, με λεπτή ειρωνεία, για όλα τα κακώς κείμενα της εποχής του. Σταθερός οπαδός του δημοκρατικού πολιτεύματος, γι' αυτό και είχε αρκετούς φίλους ολιγαρχικούς, όπως τον Κριτία και τον Αλκιβιάδη, ο Σωκράτης ήταν ο σοφότερος, γιατί είχε συναίσθηση της αμάθειάς του. Με το θάνατό του, απέδειξε τη δύναμη του ανθρώπου που υπερασπίζεται τις ιδέες του, που μένει άκαμπτος στις αντιλήψεις και στη θεωρία μιας ολόκληρης ζωής.

Ο Πλάτωνας με τα ταξίδια του για 12 ολόκληρα χρόνια — από τη Σικελία και την Ιταλία μέχρι και την Ινδία — ήταν αυτός που έμαθε πολλά για τον τρόπο σκέψης και συμπεριφοράς των άλλων λαών, διέδωσε, όμως, ταυτόχρονα, τη δύναμη της σκέψης του μεγάλου του δασκάλου. Σκέφτομαι λοιπόν — με αφορμή τις περιηγήσεις του Πλάτωνα — τη μεγάλη συμβολή της φιλοσοφικής δραστηριότητας των Ελλήνων στην πνευματική καλλιέργεια των λαών. Πρόμαχοι της ελευθερίας και υπερασπιστές της αέναης διακίνησης των ιδεών, φώτισαν το στερέωμα της ανθρώπινης διάνοιας και χάρισαν απλόχερα τις διαχρονικές αξίες του Ελληνικού πολιτισμού στην Ευρώπη και τον κόσμο όλο.

Το «Ελληνικό Θαύμα» που συντελέστηκε σε ένα πανέμορφο φυσικό περιβάλλον με τα νησιά, τα βουνά, τις ακτές, τη διαρκή εναλλαγή του τοπίου και των χρωμάτων της Ελληνικής φύσης, τη διαύγεια του ουρανού και την καθαρότητα της θάλασσας, προκαλούσε πάντα και συνεχίζει να προκαλεί μια μαγική γοητεία στη διαμόρφωση της αισθητικής ανθρώπων και λαών. Η Ελληνική γλώσσα — μητέρα των γλωσσών — εξωτερικεύει το Λόγο, υμνεί την Επιστήμη, την Τέχνη, τα Γράμματα, κάθε εκδήλωση του Αγαθού, του Αληθινού, του Ωραίου. Ο διάλογος, ως βάση για την επίλυση προσωπικών και κοινωνικών προβλημάτων, το μέτρο σε κάθε τομέα της ανθρώπινης δραστηριότητας — ορθή λογική και συναίσθημα —, η ανθρωποκεντρική παιδεία και η ζωή ως πεδίο αγώνα και όχι φυγομαχίας, είναι πνευματικές αρετές, ερείσματα για την απόκτηση πολιτικής οντότητας και συνέχειας στην Ιστορία. Η θεμελίωση της δημοκρατίας, ως πολιτικού συστήματος και ως τρόπου ζωής (ισηγορία, ισονομία, ισοπολιτεία) υμνείται από τον Περικλή στον «Επιτάφιο» — το εὐδαιμον το ελεύθερον, το δε ελεύθερον το εύψυχον — και δείχνει τον δρόμο σε όποιον θέλει να κερδίσει μια αδούλωτη ψυχή.

Γιατί αυτό είναι το πραγματικό νόημα του πολιτισμού. Ο τρόπος ζωής και σκέψης, τα επιτεύγματα, η πρόοδος, η εξέλιξη κάνουν πιο άνετη την πορεία του ανθρώπινου γένους. Και ο πολιτισμός μπορεί να γεννηθεί και να ριζώσει μόνο εκεί που επικρατούν η ειρήνη, η ελευθερία του λόγου και της έκφρασης, ο σεβασμός και η ευγένεια απέναντι σε κάθε άνθρωπο. Μόνο κάτω από αυτές τις συνθήκες δημιουργούνται τα ιδανικά και δεν ακυρώνονται οι προσπάθειες για ένα καλύτερο αύριο.

Ζούμε σε μια δύσκολη εποχή. Μια εποχή άκριτου καταναλωτισμού, επικράτησης των υλικών αγαθών σε βάρος των ηθικών αξιών, μια εποχή οικονομικής, κοινωνικής,

πολιτιστικής κρίσης. Έχουμε, όμως, ως λαός, μεγάλη ιστορία και είμαστε περήφανοι γι' αυτήν. Σε κάθε δύσκολη στιγμή τα καταφέραμε. Ενωμένοι, αντιμετωπίσαμε εχθρούς πανίσχυρους και βγήκαμε νικητές· στους Περσικούς πολέμους, στην επανάσταση του 1821, στον πόλεμο του 1940, όλος ο κόσμος υποκλίθηκε μπροστά μας· μας παραδέχτηκε. Αυτή την βαριά Ιστορία μας, πρέπει και πάλι να τη δικαιώσουμε και φυσικά, να τη γνωρίσουμε καλά. Γιατί η γνώση της Ιστορίας διευρύνει τους πνευματικούς ορίζοντες, διευκολύνει τη θεώρηση, την αντιμετώπιση και το σχεδιασμό του μέλλοντος, σπλίζει τον άνθρωπο με αποφασιστικότητα, κριτική ικανότητα, αγάπη για την ελευθερία και τη δικαιοσύνη. Η γνώση της Ιστορίας απαλλάσσει από την αβεβαιότητα, τις αντινομίες, την καταρράκωση των αξιών και των θεσμών, από βίαιες εκδηλώσεις, από αδιέξοδα. Είχε απόλυτο δίκιο ο Ευριπίδης όταν έλεγε ότι «όλβιος, όστις της ιστορίας έσχεν μάθησιν».

Οφείλουμε, λοιπόν, ειδικά εμείς οι νέοι, με δύναμη, ζωντάνια, ευαισθησίες και θάρρος, με τις προσδοκίες μας για μια δυνατή και ελεύθερη πατρίδα, με γνώση και σεβασμό στο παρελθόν, να παλέψουμε για τα ιδανικά μας. Ο δρόμος είναι δύσκολος και οι δοκιμασίες πολλές. Αξιοποιώντας, όμως, τις δυνατότητές μας, θα διεκδικήσουμε τη θέση που αξίζει και σε μας και στη χώρα μας, στην Ευρώπη και τον κόσμο.